

Վրթանես Փափազյան

Մեծ փականք

Դիլիջանից մինչև Ալեքսանդրապոլ տրոյկայով գնացի. ընկեր վերցրի Պարսկաստանից եկող մի պարսիկ, և որովհետև լավ էի վարվում հետը և քաղաքավարությամբ, նա իրան երախտապարտ էր գգում, իր հովանոցով ինձ արևից պաշտպանում կամ իր խոսակցություններով ինձ զբաղեցնում: Ինչպես երևում է, պատմիչ էր. լիքը բերնով էր արտասանում նախադասություններ կամ բառեր և պատմածի մտքի համեմատ էլ շեշտված միմիկաներ ուներ:

Չգիտեմ ինչպես եղավ, որ նա ինձ պատմեց այդ գրույցը. կարծեմ այդ այն ժամանակն էր, երբ ես ցանկություն հայտնեցի իջնել, ճանապարհից դուրս գտնվող մի հանքային ջրի մոտ գնալ, և երբ գնացինք, գտա, որ իզուր ժամանակ էինք կորցրել, որովհետև ջուրը ոչինչ բան էր:

Այդ բանից հետո մենք կառք նստեցինք, և պարսիկը, մորուքը շփելուց հետո, վարդապետական ձայնով ու շեշտելով արտասանեց.

«Ցանկալի առարկան նման է շիրմի բաց՝ բայց դռան վրա մեծ փականք...»:

Հետո քիչ լռեց և ավելացրեց երագողի պես.

Ով Մանի, քո մտքերդ էլ քո քսան կանգունաչափ ձեռքովդ գծած գծերի պես ուղիղ են...

Ու լռեց: Ես, իհարկե, ոչինչ չհասկացա: Մանի առասպելական նկարչի մասին գիտեի. գիտեի նաև, որ նա կարողանում էր ձեռքով քսան կանգուն երկարության

և մի թափով գիծ քաշել այնքան ուղիղ, որքան կլինի քանոնով գծվածը:

Բայց աֆորի՞զմը:

Խնդրեցի բացատրել: Ամենայն սիրով ընդունեց խնդիրս պարսիկը, և պատմեց ինձ սույն գրույցը:

* * *

Նկարիչ Մանին, պատմեց նա, մեռնելուց առաջ մտքումը դրեց մի լավ բան նկարել և հետո մեռնել:

Այդ մտքով էլ նա սկսեց ման գալ և նկարի նյութ որոնել: Ուզածն էր մի նոր, ցանկալի, տարօրինակ նյութ:

Մտավ խոր ձորեր, պրպտեց յուրաքանչյուր խուլ անկյուն, մագլցեց լեռներն ի վեր, աչքի տակ տվավ շատ տեսարաններ: Բայց որովհետև շատ տեսել էր, շատ էլ գննել և ոչինչ չէր խուսափել նրա աչքերից, ուստի և չէր կարողանում գտնել մի առարկա, որ լիներ նոր օրինակ և որ գրգռեր նրա ցանկությունը:

Եվ նա տխրում էր: Անտառի ոգին, լեռների հյուրիներն ու ծովի ձուկ–կանայք, նույնիսկ անկարող եղան նկարչին մի նյութ տալ, մի նյութ թելադրել: Իզուր նա ոտքի տակ էր տալիս ամբողջ աշխարհը. ոչինչ նոր բան, ոչինչ ցանկալի, ոչինչ հնայող:

Եվ նա տխրում էր ու հուսահատվում:

* * *

Այդպես սրտաբեկ թափառում էր նա Շիրազի դաշտերի ու լեռների մեջ, երբ հասավ մի գերեզմանատան, մտավ այնտեղ, մի շիրիմ նկատեց և կանգ առավ:

Մեծ շենք էր այն՝ բարձր պատերով: Բայց ինչ–որ զարմացրեց նկարչին, դա այն ահագին խոշորությամբ կողպեքն էր, որ դրված կար շիրմի փակված դռան վրա:

Դուան ճակատին էլ արաբական տատերով գրված էր՝ «Մտիր այստեղ, և կգտնես՝ ինչ որ փնտրում ես»:

Մեծ նկարիչը գայրացած բացականչեց.

Ո՞ր տխմարն է արդյոք գրել այս տողերը. մի՞թե գերեզմանի մեջն է միայն, որ մարդ կարող է գտնել իր որոնածը:

Հետո ծիծաղեց և ավելացրեց.

Դա անշուշտ մի մեռնողի խոսք է. չկարողանալով ապրել, կամեցել է մահը ցանկալի դարձնել:

Ասաց ու մեջքը դարձրեց հեռանալու: Բայց ականայից միտքը միշտ այն տողերին էր, այն վերտառությանը:

Մի քանի րոպե մտածելուց հետո մի քանի քայլ մոտեցավ դեպի մեծ կողպեքը, նայեց նրան ու ասաց.

Ջարմանալի է. ինչո՞ւ են փակել շիրմի դուռը, և հետո ի՞նչ մտքով են դրել դուան վրա այնպիսի մեծ կողպեք, որ միայն դնում էն բանտերի կամ գանձարանների վրա:

Եվ նա նորից վեր նայեց ու կարդաց.

«Մտիր այստեղ և կգտնես ինչ որ ուզում ես»:

Մտնենք, մտածեց նա, գուցե, իրավի, մի նոր բան կա թաքնված այդ մեծ կողպեքի ետևում. թշվառություն կամ գերություն՞ն արդյոք, թե՞ գանձ կամ իշխանություն...

Շարժեց կողպեքը, շատ ծանր էր, վերցրեց մի մեծ քար է նրանով սկսեց ծեծել փականքը:

Հետաքրքրությունը հետզհետե համակում էր նկարչին, նա ցանկությունից դողում էր:

Երկար շարժարվեց և երեկոյան դեմ վերջապես շարժվեց փականքը, հանկարծ փշրվեց մեծ կողպեքն ու շիրմի դուռը կրնգան վրա դառնալով՝ լայնությամբ բացվեց:

* * *

Ցած ձգեց քարը, մի քայլ արավ. ներս մտավ նկարիչը և գարմանքի մի մեծ աղաղակ արձակեց:

Դեմուդեմի պատը բաց էր լիովին, և այդ բացվածքիցը երևում էին Շիրազի տներն ու այգիները:

Շիրիմը միայն երեք պատ ուներ. ետևի պատը չէր իսկ շինված: Իսկ շիրմի ներքին տեսքը սպացուցանում էր, որ այդտեղ առաջին ոտ կոխողը նկարիչը չէր:

Ինչպե՞ս... ինչո՞ւ այդ այլանդակ գործողությունը:

Շինել մի շենք միայն երեք պատով, ետևի պատի տեղը բաց թողնել և ապա դռան վրա էլ մի մեծ փականք դնել. ինչո՞ւ:

Լավ ծաղրվեցի, ճակատը կնճռեց արտիստը, և սակայն դռան ճակատին գրվածքը չկատարվեց, որովհետև փնտրածս ահա չեմ գտնում:

Հազիվ թե ասել էր այդ, երբ աչքն ընկավ պատի վրա քանդակված սույն երեք տողերին, և նա կարդաց.

«Ամեն ինչ նոր է աշխարհիս վրա, սակայն ոչինչ նոր չէ:

Ձեռք բերելու դժվարությունը առարկան ցանկալի է դարձնում:

Մի անգամ ձեռք բերված՝ նա դառնում է սովորական»:

Մանին ընկղնվեց մտածության մեջ. այդ տողերը խիստ ազդեցին նրա վրա:

Գտել էր փնտրածը, բայց և չէր գտել, որովհետև, եթե գտներ, փնտրածն այդ չէր լինիլ: Ուրեմն փնտրում էր մի այնպիսի բան, որ չպիտի գտնվեր:

Հասկանում էր այժմ:

Դուրս եկավ շիրմից, գնաց տուն, ձեռքն առավ վրձինը և նստավ կտավի առաջ:

Նկարեց շիրմը երեք պատով, ետևի բացվածքովը, նկարեց դուռը և դրեց նրա վրա խոշոր երկաթյա փականքը:

Հետո փոխանակ գրելու շիրմի վրայի խոսքերը, գրեց սույն տողերը.

«Ցանկալի առարկան նմանում է այս շիրմին. բաց, սակայն դռան վրա մեծ փականք»: